

ІВАН БАГРЯНИЙ

Мечоносці
Поєми та повісті

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2023

ЦУКРОВАРНЯ

(поема про чотирьох)

Товаришам присвячую.

Вона сьогодні дим пуска безбожно в небо синє...
За вісовою — бурти... бурти... скирти... далина...
Розлито спів широкий, золотий, осінній...
Сьогодні осінь упилає червоного вина.

За буртами підводи з сел, — стодзвонно руча хмара...
Заставлено возами всеньку путь.
Крізь вісову — на брутто, тару...
Тпру!..
На брутто лізе тара...
І сонце б'є копитами... з натуги дні сопуть.

І день крізь день...
Пролізли й хмари сірі,
 пускають тоскнучу млу тягучу на поля...
А цукроварня день і ніч гутарить так весільно, —
 так радісно здрігається під велетнем земля.

Здалеку видно з рижих перелогів,
 і чути, як завод з собою дні зове.
Мов корабель підняв високу щоглу д'горі,
 з червоним стягом до майбутнього пливе.

В заводі музика, але не з струн гитари...
Понад баянсами колишеться плякат...

.....
І навіть підліток в захваті стежить соковари, —
та з батьком рядить вакум-апарат.

В а м, підлітки, заморені й бадьорі,
що в ритми праці рано вклали дні, —
і на спецодягу бруднім нашили ясні зорі, —
вам, трудженим, з минулого мій спів.

I

Гей, були дні, — та були ж дні,
та більше не будуть.
Снилось ніби людям у тяжкому сні, —
не скоро забудуть.

Плакали вітри та бори гули,
а гудки мовчали...
І ішли сини... і батьки ішли,
десь шляху шукали.

По шляхах стовпи... на стовпах слова:
імена забуті.
Скільки без стовпів, без жалю і слів
лягло на розпутті?

Йдемо в нову путь, топим дні в піснях,
в серці сонце грає, —
а гудки гудуть і сміються в днях
у новому краї.

Оцей завод і став кругом заводу,
і по тім березі розметане село,
і верби тихі ці, що ронять лист у воду,
і телеграф... — немовби так,
але не так було.

Стояло все лякливе і тривожне...
Забули люди, як колись гудок гудів, —
лише вночі по етажках порожніх
навшпиньки вітер сторожко ходив, —
та телеграф зудив... зудив...

А там десь, в Упаркомі
наради за нарадами вели...
В заводі пильно в нервній перевтомі
два комсомольці склади берегли.

А з степу шквиря синя та колюча
(а з степу звістки дивні і страшні) —
з розгону об димар розб'ється, шкваркне злюча
заграє на шибках в розбитому вікні.

Тоне тінь над городом, —
скорбна ніч не спить.
Телеграф тривогами
з безвісти шумить.

Гей, за перевалами
із тривожних сел
чорний та скривавлений
вилетів орел.

Впав на тихі заводі,
всюди сіє жах...

.....

Не один у жалобі, —
не одна в сльозах.

Не орел... — з бандитами
чорний крук Махно...
Вибито копитами
радощі давно.

Тоне тінь над городом...
Скорбна ніч не спить...
Телеграф тривогами
в розпачі шумить.

Виїздили із Укому вдвох.
Положили на тривогу сміх...
Вітер втомлений валяє з ніг.
Ніч спустила вії довгі в сніг.

Не барімося, Сенька, нумо... Раз!..
Поклади папери геть під спід...
Трохи ще лиш... Ну тепер гаразд...
Обережно, — ну чого так зблід?

Підтягнув тугу попругу вдруге.
Карабінку в передок... Набої.
«Ех, ма!» — лиш в хрестах хоругвить хуга...
По шосе за вітром скаче двоє.

Попереду ліс чорніє,
ліс чорніє і гуде...
Нічка в косах змову криє, —
ліс загнuzданий веде.

Над багаттям силуети...
 коні сідлані хропуть...
.....

По буграх і по заметах
 вибирають люди путь.

Ге-ех, коню, коню, кріпче
 бий!

Чом, Іване, зажурився
 так? —

Ану, лишень, карабін
 набий, —
 та не так же ти, ну от
 чудак!

Положили на тривогу
 сміх.

Скаче кінь, — мете під ноги
 сніг.

.....

Цок — тінь...

Цок — тінь...

Товариш сторожкий кінь
 та японський карабін.

Цок — тінь...

Цок — тінь...

Засікаються підкови,
 проважа в простори млин...

Ніч в степу така здорова...

Цок — тінь...

Цок — тінь.

II

Свічею згаслою встроївсь у груди ночі
німий завод засмаглим димарем...
Невидний гість по чердаках лопоче
і хоче з велетня стягнути чорний шлем.

Повз склади тінь... — повз склади варта ходить, —
лупає млу очами вартовий.
Відкіль і хто? — відкіль, чи з заходу, чи з сходу?
А слідом пес кудлатий та старий.

У грудях велетня могильна тиша муки, —
машини сірим пилом узялись,
і на опущені міцні залізні руки
лягають спогади, — що діялось колись.

На них зависла тиша, натягається, ось лопне наче,
ось-ось, ось-ось, рухнуться, загудуть...
Готові стати на перший клич до праці,
стоять і ждуть, стоять...
Коли ж до них прийдуть?

...Веселий шум, веселий спів робочий;
І сотні їх — ним зрощених дітей...
Ні, то лиш хуга по даху лопоче
і вибиває злісно шкляночки з очей.

В конторі кинутій при каганці нарада:
із міста двоє (загнані з степів) і двоє заводських;
їх тіні на стіні невгаданим парадом
тривожно слухають і хиляться на них.

У суперечці здушеній точився час тягучий, —
дзвонили в телефон і кидали слова,
і обіцяли їм.
З полегкістю (просушувать онучі)
кидали в пічку дошки та дрова.
Сказали з міста:
«Завтра, ждїть». —
Радїють, ждучи.

На сільській далекій церкві
ниють, давляться сичі, —
а по буртах пси обдерті
роздираються вночі.

По заметах вітер ходить,
ходить, свище та шумить,
у заводі спів заводить,
з флюгерами гомонить!

А в заводі:
«Хто там ходить?!»
Хто там ходить? Одійди!..»
Мла з кутків, як чорний злодій,
визирає без мети.
Вартовий їсть млу очима...
«Що судилось на роду?..»
Чорний вітер стука в браму
і танцює на льоду.
Десь полуплена хатина
загубилася в снігах.
Мабуть, любая дівчина
тане в думках і сльозах.

ЗМІСТ

ПОЕМИ

Цукроварня (<i>поема про чотирьох</i>)	5
Вандея	20
Ave Maria	29
Мечоносці (<i>уривок з поеми</i>)	83
Блокада	85
Комета (<i>уривки з епопеї</i>)	93
Гуляй-Поле	102
Золотий бумеранг	110

ПОВІСТІ

Антон Біда — герой труда (<i>Відповідь людоловам</i>)	145
Скелька	330